σιν ἐνῆγε τοὺς ἐπιχωρίους κακίζων, εἰ φόρον τε Ῥωμαίοις τελεῖν ὑπομενοῦσιν καὶ μετὰ τὸν θεὸν οἵσουσι θνητοὺς δεσπότας. ἦν δ' οὗτος σοφιστὴς ἰδίας αἱρέσεως οὐδὲν τοῖς ἄλλοις προσεοικώς.

8, 2 [119] Τρία γὰρ παρὰ Ἰουδαίοις εἴδη φιλοσοφεῖται, καὶ τοῦ μὲν αἱρετισταὶ Φαρισαῖοι, τοῦ δὲ Σαδδουκαῖοι, τρίτον δέ, ὃ δὴ καὶ δοκεῖ σεμνότητα ἀσκεῖν, Ἐσσηνοὶ καλοῦνται, Ἰουδαῖοι μὲν

retreure'ls que continuessin pagant impostos als romans i que a més de Déu tinguessin amos mortals. Era el cap espiritual d'una secta particular i no s'assemblava gens als altres.

8, 2 [119] Entre els jueus hi ha tres escoles filosòfiques:[84] una és la dels fariseus,[85] l'altra és la secta dels saduceus[86] i la tercera, que certament també sembla la més santa en les seves pràctiques, s'anomenen essenis:[87] són jueus de naixe-

moviment de resistència organitzat de llarg abast sinó de figures i grups independents que es van anar revoltant al llarg dels 130 anys de sobirania romana precedents a la guerra jueva com a resposta a greuges i a objectius diversos.

84. Josep, fent un esforç per explicar el món religiós jueu als lectors grecoromans de la seva obra, usa el concepte d'escola filosòfica, que podia ser comprensible per a un romà culte, tot i que resulta estrany per a categoritzar el complex judaisme d'aquella època.

85. Els fariseus constituïen un antic grup religiós que ensenyava que la llei oral va ser revelada al Sinaí juntament amb la llei escrita i que va ser transmesa per profetes i savis fins a arribar a l'època romana. Els caracteritzava la creença en la immortalitat de l'ànima, l'existència dels àngels, la providència divina, la llibertat d'elecció, la resurrecció dels morts i la llei oral. Sembla que observaven els rituals de puresa del Temple fins i tot en la vida familiar i eren molt escrupolosos en el pagament dels delmes i el respecte a la santedat del dissabte.

86. Els saduceus són un altre grup religiós jueu de l'època del segon Temple i estava format per membres de les classes aristocràtiques i de les grans famílies sacerdotals. Mantenien una interpretació tradicional de la Bíblia i de la tradició jueva que no admetia la creença en la vida del més enllà, la versió apocalíptica de la intervenció divina en la vida humana, ni la interpretació farisea de la llei jueva.

87. Els essenis constitueixen una secta del judaisme de l'època del segon Temple, que va existir entre el segle II aC i el segle I dC. Les notícies que se'n tenen procedents de Filó, Josep i Plini permeten creure que els habitants de Qumran, que van escriure una bona part dels manuscrits del mar Mort, són una derivació del moviment esseni, del qual es van separar abans del pontificat de Joan Hircà (135-104 aC). Els essenis vivien en moltes ciutats i viles d'Israel. El moviment es basava en un estil de vida que tenia com a fonament l'adhesió entusiasta a l'aliança de Déu amb Israel, entesa segons la seva interpretació de la llei. Tenien un interès especial a viure en santedat i puresa ritual, alhora que mantenien forts lligams entre ells i evitaven el contacte amb els jueus poc observants, menyspreats com a gent malvada i infidel a l'aliança. Els essenis que es van retirar a Qumran eren un grup apocalíptic que esperava la intervenció divina, que havia de destruir els jueus malvats i els gentils, alhora que restauraria un Temple, una ciutat i un poble perfectes.

γένος ὄντες, φιλάλληλοι δὲ καὶ τῶν ἄλλων πλέον. [120] οὗτοι τὰς μὲν ἡδονὰς ὡς κακίαν ἀποστρέφονται, τὴν δὲ ἐγκράτειαν καὶ τὸ μὴ τοῖς πάθεσιν ὑποπίπτειν ἀρετὴν ὑπολαμβάνουσιν. καὶ γάμου μὲν παρ' αὐτοῖς ὑπεροψία, τοὺς δ' ἀλλοτρίους παῖδας ἐκλαμβάνοντες ἀπαλοὺς ἔτι πρὸς τὰ μαθήματα συγγενεῖς ἡγοῦνται καὶ τοῖς ἤθεσιν αὐτῶν ἐντυποῦσι, [121] τὸν μὲν γάμον καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ διαδοχὴν οὐκ ἀναιροῦντες, τὰς δὲ τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι καὶ μηδεμίαν τηρεῖν πεπεισμένοι τὴν πρὸς ἕνα πίστιν.

8, 3 [122] Καταφρονηταὶ δὲ πλούτου, καὶ θαυμάσιον παρ' αὐτοῖς τὸ κοινωνικόν, οὐδὲ ἔστιν εὑρεῖν κτήσει τινὰ παρ' αὐτοῖς ὑπερέχοντα· νόμος γὰρ τοὺς εἰς τὴν αἵρεσιν εἰσιόντας δημεύειν τῷ τάγματι τὴν οὐσίαν, ὥστε ἐν ἅπασιν μήτε πενίας ταπεινότητα φαίνεσθαι μήθ' ὑπεροχὴν πλούτου, τῶν δ' ἑκάστου κτημάτων ἀναμεμιγμένων μίαν ὥσπερ ἀδελφοῖς ἅπασιν οὐσίαν εἶναι. [123] κηλῖδα δ' ὑπολαμβάνουσι τὸ ἔλαιον, κἂν ἀλειφθῇ τις ἄκων, σμήχεται τὸ σῶμα· τὸ γὰρ αὐχμεῖν ἐν καλῷ τίθενται λευχειμονεῖν τε διαπαντός. χειροτονητοὶ δ' οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμεληταὶ καὶ αἱρετοὶ πρὸς ἁπάντων εἰς τὰς χρείας ἕκαστοι.

8, 4 [124] Μία δ' οὐκ ἔστιν αὐτῶν πόλις ἀλλ' ἐν ἑκάστῃ μετοικοῦσιν πολλοί. καὶ τοῖς ἑτέρωθεν ἥκουσιν αἱρετισταῖς πάντ' ἀναπέπταται τὰ παρ' αὐτοῖς ὁμοίως ὥσπερ ἴδια, καὶ πρὸς οὓς οὐ πρότερον εἶδον εἰσίασιν ὡς συνηθεστάτους· [125] διὸ καὶ ποιοῦνται τὰς ἀποδημίας οὐδὲν μὲν ὅλως ἐπικομιζόμενοι, διὰ δὲ τοὺς λῃστὰς ἔνοπλοι. κηδεμὼν δ' ἐν ἑκάστῃ πόλει τοῦ τάγματος ἐξαιρέτως τῶν ξένων ἀποδείκνυται ταμεύων ἐσθῆτα καὶ τὰ ἐπιτήδεια. [126] καταστολὴ δὲ καὶ σχῆμα σώματος ὅμοιον τοῖς μετὰ φόβου παιδαγωγουμένοις παισίν. οὔτε δὲ ἐσθῆτας οὔτε ὑποδήματα ἀμείβουσι πρὶν διαρραγῆναι τὸ πρότερον παντάπασιν ἢ δαπανηθῆναι τῷ χρόνῳ. [127] οὐδὲν δ' ἐν ἀλλήλοις οὔτ' ἀγοράζουσιν οὔτε πωλοῦσιν, ἀλλὰ τῷ χρῄζοντι

10 παρ' om. *P* ‖ 19 αἵρετοι Bk : ἀδιαίρετοι codd.

ment, però s'estimen més entre ells que no amb els altres. [120] Aquests rebutgen el plaer com si fos un mal, i consideren virtut la temprança i el no sucumbir a les passions. Entre ells hi ha un cert desdeny del matrimoni, però adopten els fills dels altres quan encara són de tendra edat per als estudis, els tracten com si fossin de la família i els eduquen segons els seus costums; [121] el casament i la corresponent descendència no estan abolits,[88] però es protegeixen de la impudícia de les dones, convençuts que cap d'elles no serva fidelitat a ningú.

8, 3 [122] Menyspreen la riquesa, entre ells és admirable la comunitat de béns i no és possible trobar-hi ningú que superi els altres en possessions. És norma que els qui entren a la secta facin donació del seu patrimoni a l'orde de manera que entre tots ells no hi apareix ni humiliant misèria ni ostentació de riquesa, i de les propietats de cadascú hi ha un únic patrimoni, com entre tots els germans. [123] Consideren l'oli una impuresa i, si algú es taca sense voler, es neteja el cos; els agrada estar eixuts i vestir de blanc sempre. Trien a mà alçada els responsables de la comunitat i cadascú és elegit segons el parer de tothom per al que calgui.

8, 4 [124] No tenen una única ciutat, sinó que a totes n'hi han anat a viure molts. Tot el que és d'ells ho posen a disposició dels membres que arriben d'un altre lloc, talment com si ara els pertanyés, i a casa dels que no han vist abans hi entren com si fossin habituals. [125] Per això fan viatges sense endur-se res en absolut, però van armats per protegir-se dels bandits. En cada ciutat es designa algú que té especialment cura dels estrangers de l'orde, subministrant-los roba i queviures. [126] Per l'hàbit i el posat s'assemblen als nens educats amb por. No canvien ni calçat ni vestit fins que l'anterior no s'ha esquinçat o gastat amb el temps. [127] Els uns als altres no es compren ni es venen res, sinó que cadascú dóna

88. L'abstenció del matrimoni té una excepció esmentada en els §§ 160-161.

διδοὺς ἕκαστος τὰ παρ' αὐτῷ τὸ παρ' ἐκείνου χρήσιμον ἀντικομίζεται· καὶ χωρὶς δὲ τῆς ἀντιδόσεως ἀκώλυτος ἡ μετάληψις αὐτοῖς παρ' ὧν ἂν θέλωσιν.

8, 5 [128] Πρός γε μὴν τὸ θεῖον εὐσεβεῖς ἰδίως· πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων, πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχὰς ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι. [129] καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς ἃς ἕκαστοι τέχνας ἴσασιν ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν διαφίενται, καὶ μέχρι πέμπτης ὥρας ἐργασάμενοι συντόνως πάλιν εἰς ἓν συναθροίζονται χωρίον, ζωσάμενοί τε σκεπάσμασιν λινοῖς οὕτως ἀπολούονται τὸ σῶμα ψυχροῖς ὕδασιν, καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἁγνείαν εἰς ἴδιον οἴκημα συνίασιν, ἔνθα μηδενὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐπιτέτραπται παρελθεῖν· αὐτοί τε καθαροὶ καθάπερ εἰς ἅγιόν τι τέμενος παραγίνονται τὸ δειπνητήριον. [130] καὶ καθισάντων μεθ' ἡσυχίας ὁ μὲν σιτοποιὸς ἐν τάξει παρατίθησι τοὺς ἄρτους, ὁ δὲ μάγειρος ἓν ἀγγεῖον ἐξ ἑνὸς ἐδέσματος ἑκάστῳ παρατίθησιν. [131] προκατεύχεται δ' ὁ ἱερεὺς τῆς τροφῆς, καὶ γεύσασθαί τινα πρὶν τῆς εὐχῆς ἀθέμιτον· ἀριστοποιησάμενος δ' ἐπεύχεται πάλιν· ἀρχόμενοί τε καὶ παυόμενοι γεραίρουσι θεὸν ὡς χορηγὸν τῆς ζωῆς. ἔπειθ' ὡς ἱερὰς καταθέμενοι τὰς ἐσθῆτας πάλιν ἐπ' ἔργα μέχρι δείλης τρέπονται. [132] δειπνοῦσι δ' ὁμοίως ὑποστρέψαντες συγκαθεζομένων τῶν ξένων, εἰ τύχοιεν αὐτοῖς παρόντες. οὔτε δὲ κραυγή ποτε τὸν οἶκον οὔτε θόρυβος μιαίνει, τὰς δὲ λαλιὰς ἐν τάξει παραχωροῦσιν ἀλλήλοις. [133] καὶ τοῖς ἔξωθεν ὡς μυστήριόν τι φρικτὸν ἡ τῶν ἔνδον σιωπὴ καταφαίνεται, τούτου δ' αἴτιον ἡ διηνεκὴς νῆψις καὶ τὸ μετρεῖσθαι παρ' αὐτοῖς τροφὴν καὶ ποτὸν μέχρι κόρου.

8, 6 [134] Τῶν μὲν οὖν ἄλλων οὐκ ἔστιν ὅ τι μὴ τῶν ἐπιμελητῶν προσταξάντων ἐνεργοῦσι, δύο δὲ ταῦτα παρ' αὐτοῖς αὐτεξούσια, ἐπικουρία καὶ ἔλεος· βοηθεῖν τε γὰρ τοῖς ἀξίοις, ὁπόταν δέωνται, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐφίεται καὶ τροφὰς ἀπορουμένοις ὀρέγειν. τὰς δὲ εἰς τοὺς συγγενεῖς μεταδόσεις οὐκ ἔξεστι

el que té a qui ho necessita, i d'aquest rep a canvi el que li convé. I també sense l'intercanvi poden gaudir del que vulguin.

8, 5 [128] Són particularment piadosos amb la divinitat. Abans del sol ixent no diuen res de profà: li adrecen uns precs tradicionals, com suplicant que surti.[89] [129] En acabat, els encarregats els avien als oficis que cadascú sap fer i treballen intensament fins a la cinquena hora; tornen a reunir-se en un lloc, es posen unes faixes de lli per protegir-se i així banyen el cos en aigua freda. Després d'aquesta purificació s'apleguen en un habitatge particular on no es permet l'entrada a cap estrany, i ells, nets, van al refectori com a un lloc sant.[90] [130] Asseguts en silenci, el flequer presenta els pans per ordre i el cuiner serveix a cadascú un sol perol amb una única menja. [131] El sacerdot eleva una pregària prèvia a l'àpat i ningú no pot tastar-lo abans de l'oració. Havent menjat, ell torna a pregar: al principi i al final honoren Déu com a dispensador de vida. Després es treuen els vestits sagrats, i tornen de nou a la feina fins al vespre. [132] Sopen de manera semblant, junt amb els hostes, si és que n'hi ha. Mai ni crit ni soroll no destorben la casa, i cedeixen la paraula ordenadament els uns als altres. [133] El silenci de dins sembla als de fora com un misteri estremidor; les causes d'això són la contínua sobrietat i el fet que mengen i beuen amb mesura, fins que en tenen prou.

8, 6 [134] De la resta, no hi ha res que no facin per ordre dels seus superiors, però vet aquí que hi ha dues coses que fan per si mateixos: socórrer els altres i els actes pietosos. Presten ajut als qui en són dignes i quan ho necessiten, i entre ells es permet també distribuir menjar als qui no tenen recursos. Ara bé, no es poden fer donacions als parents sense au-

89. És estranya aquesta referència, que podria fer suposar que els essenis adreçaven pregàries al Sol. Tots els indicis històrics fan pensar que els essenis eren jueus fidels i monoteistes. Potser cal pensar que Josep es vol referir a la direcció de la pregària, atès que el Temple de Jerusalem estava orientat a sol ixent.

90. Els menjars col·lectius eren molt ritualitzats i envoltats d'un ambient sagrat.

ποιεῖσθαι δίχα τῶν ἐπιτρόπων. [135] ὀργῆς ταμίαι δίκαιοι, θυμοῦ καθεκτικοί, πίστεως προστάται, εἰρήνης ὑπουργοί. καὶ πᾶν μὲν τὸ ῥηθὲν ὑπ' αὐτῶν ἰσχυρότερον ὅρκου, τὸ δὲ ὀμνύειν [αὐτοῖς] περίστανται χεῖρον τῆς ἐπιορκίας ὑπολαμβάνοντες· ἤδη γὰρ κατεγνῶσθαί φασιν τὸν ἀπιστούμενον δίχα θεοῦ. [136] σπουδάζουσι δ' ἐκτόπως περὶ τὰ τῶν παλαιῶν συντάγματα μάλιστα τὰ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς καὶ σώματος ἐκλέγοντες· ἔνθεν αὐτοῖς πρὸς θεραπείαν παθῶν ῥίζαι τε ἀλεξητήριοι καὶ λίθων ἰδιότητες ἀνερευνῶνται.

8, 7 [137] Τοῖς δὲ ζηλοῦσιν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν οὐκ εὐθὺς ἡ πάροδος, ἀλλ' ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἔξω μένοντι τὴν αὐτὴν ὑποτίθενται δίαιταν ἀξινάριόν τε καὶ τὸ προειρημένον περίζωμα καὶ λευκὴν ἐσθῆτα δόντες. [138] ἐπειδὰν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ πεῖραν ἐγκρατείας δῷ, πρόσεισιν μὲν ἔγγιον τῇ διαίτῃ καὶ καθαρωτέρων τῶν πρὸς ἁγνείαν ὑδάτων μεταλαμβάνει, παραλαμβάνεται δὲ εἰς τὰς συμβιώσεις οὐδέπω. μετὰ γὰρ τὴν τῆς καρτερίας ἐπίδειξιν δυσὶν ἄλλοις ἔτεσιν τὸ ἦθος δοκιμάζεται καὶ φανεὶς ἄξιος οὕτως εἰς τὸν ὅμιλον ἐγκρίνεται. [139] πρὶν δὲ τῆς κοινῆς ἅψασθαι τροφῆς ὅρκους αὐτοῖς ὄμνυσι φρικώδεις, πρῶτον μὲν εὐσεβήσειν τὸ θεῖον, ἔπειτα τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια φυλάξειν καὶ μήτε κατὰ γνώμην βλάψειν τινὰ μήτε ἐξ ἐπιτάγματος, μισήσειν δ' ἀεὶ τοὺς ἀδίκους καὶ συναγωνιεῖσθαι τοῖς δικαίοις· [140] τὸ πιστὸν ἀεὶ πᾶσιν παρέξειν, μάλιστα δὲ τοῖς κρατοῦσιν· οὐ γὰρ δίχα θεοῦ περιγενέσθαι τινὶ τὸ ἄρχειν· κἂν αὐτὸς ἄρχῃ, μηδέποτε ἐξυβρίσειν εἰς τὴν ἐξουσίαν μηδ' ἐσθῆτί ἤ τινι πλείονι κόσμῳ τοὺς ὑποτεταγμένους ὑπερλαμπρύνεσθαι. [141] τὴν ἀλήθειαν ἀγαπᾶν ἀεὶ καὶ τοὺς ψευδομέ-

3-4 τὸ δὲ ὀμνύειν αὐτοῖς περίστανται : *ipsum autem iusiurandum... uitant. Lat* || 4 αὐτοῖς *PA*^{1} *ML*^{2} ras. *C* : αὐτοὺς A^{2} : αὐτῶν *VR* : πάντως Dt : om. Dd; περίστανται $A^{2}L^{1}$: περίστανται *R* : περίσταται *PA*^{1}*ML*^{2}*C* || 8 ἀλεξητήριοι *VR*^{2}*C* : ἀλεξιτήριοι *MLR*^{1}: ἀλεξιτήριον *PA* || 26 ἤ τινι *LVRC* : τινι ἢ *PAM*

torització dels responsables.[91] [135] Administren la còlera amb seny i contenen els impulsos, són defensors de la lleialtat i servidors de la pau. Tot el que ells diuen té més força que un jurament, i de jurar se n'estan[92] perquè ho consideren pitjor que un perjuri; diuen que ja està condemnat aquell a qui no es creuen sense esmentar el nom de Déu. [136] Tenen un interès extraordinari per les obres dels antics i escullen sobretot les que són de profit per a ànima i cos. Hi busquen notícies, de cara a curar malalties, tant arrels medicinals com propietats de les pedres.

8, 7 [137] Qui vulgui entrar a la seva secta no hi pot accedir de seguida, sinó que roman fora un any però li posen com a base la mateixa norma de vida, li donen una destral, la faixa abans esmentada i un vestit blanc. [138] Si en aquest període dóna prova del seu tremp, segueix el règim amb més zel: obté aigua de la més pura per a la santificació, però encara no l'admeten a conviure. Després de la demostració de fermesa, durant dos anys més es posa a prova el seu caràcter i, si sembla prou digne, és admès a la comunitat. [139] Abans de tocar el menjar comú, els fa uns terribles juraments: primerament venerar Déu, en segon lloc comportar-se justament amb els homes, no fer mal a ningú per decisió pròpia ni per ordre d'altri, odiar sempre els injustos i lluitar a favor dels justos; [140] servar sempre fidelitat a tots, especialment als qui tenen un càrrec perquè no és contra la voluntat divina que algú pot exercir l'autoritat; i si ell ha d'exercir-la, mai no excedir-se en el poder ni voler brillar per sobre dels seus subordinats, tant se val si és amb el vestit com amb qualsevol altre adorn; [141] estimar sempre la veritat i denunciar els menti-

91. Tot i la comunitat de béns que els caracteritzava, els essenis podien practicar la beneficència amb necessitats de fora de la comunitat; per a donar coses a parents, però, necessitaven la supervisió dels superiors.

92. El fet d'evitar els juraments no comprenia els «terribles juraments» (§ 139) que es feien en el moment d'incorporar-se a la fraternitat. Aquells formaven part d'un ritual d'iniciació a partir del qual ja no es podia jurar més. Herodes fins i tot els va dispensar del jurament polític esmentat en *Ant.* XV 370-371.

νους προβάλλεσθαι· χεῖρας κλοπῆς καὶ ψυχὴν ἀνοσίου κέρδους καθαρὰν φυλάξειν καὶ μήτε κρύψειν τι τοὺς αἱρετιστὰς μήθ' ἑτέροις αὐτῶν τι μηνύσειν, κἂν μέχρι θανάτου τις βιάζηται. [142] πρὸς τούτοις ὄμνυσιν μηδενὶ μὲν μεταδοῦναι τῶν δογμάτων ἑτέρως ἢ ὡς αὐτὸς μετέλαβεν, ἀφέξεσθαι δὲ λῃστείας καὶ συντηρήσειν ὁμοίως τά τε τῆς αἱρέσεως αὐτῶν βιβλία καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνόματα. τοιούτοις μὲν ὅρκοις τοὺς προσιόντας ἐξασφαλίζονται.

8, 8 [143] Τοὺς δ' ἐπ' ἀξιοχρέοις ἁμαρτήμασιν ἁλόντας ἐκβάλλουσι τοῦ τάγματος. ὁ δ' ἐκκριθεὶς οἰκτίστῳ πολλάκις μόρῳ διαφθείρεται· τοῖς γὰρ ὅρκοις καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐνδεδεμένος οὐδὲ τῆς παρὰ τοῖς ἄλλοις τροφῆς δύναται μεταλαμβάνειν, ποηφαγῶν δὲ καὶ λιμῷ τὸ σῶμα τηκόμενος διαφθείρεται. [144] διὸ δὴ πολλοὺς ἐλεήσαντες ἐν ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ἀνέλαβον, ἱκανὴν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν τὴν μέχρι θανάτου βάσανον ἡγούμενοι.

8, 9 [145] Περὶ δὲ τὰς κρίσεις ἀκριβέστατοι καὶ δίκαιοι, καὶ δικάζουσι μὲν οὐκ ἐλάττους τῶν ἑκατὸν συνελθόντες, τὸ δ' ὁρισθὲν ὑπ' αὐτῶν ἀκίνητον. σέβας δὲ μέγα παρ' αὐτοῖς μετὰ τὸν θεὸν τοὔνομα τοῦ νομοθέτου, κἂν βλασφημήσῃ τις εἰς τοῦτον κολάζεται θανάτῳ. [146] τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ὑπακούειν καὶ τοῖς πλείοσιν ἐν καλῷ· δέκα γοῦν συγκαθεζομένων οὐκ ἂν λαλήσειέν τις ἀκόντων τῶν ἐννέα. [147] καὶ τὸ πτύσαι δὲ εἰς μέσους ἢ τὸ δεξιὸν μέρος φυλάσσονται καὶ ταῖς ἑβδομάσιν ἔργων ἐφάπτεσθαι διαφορώτατα Ἰουδαίων ἁπάντων· οὐ μόνον γὰρ τροφὰς ἑαυτοῖς πρὸ μιᾶς ἡμέρας παρασκευάζουσιν, ὡς μὴ πῦρ ἐναύοιεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἀλλ' οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαρροῦσιν οὐδὲ ἀποπατεῖν. [148] ταῖς δ' ἄλλαις ἡμέραις βόθρον ὀρύσσοντες βάθος ποδιαῖον τῇ σκαλίδι, τοι-

21-22 ὑπακούειν *MLVRC* : ὑπακούουσιν *PA* : oboedire *Lat*

ders, tenir les mans netes de robatori i l'ànima de guanys impius, no amagar res als membres de la secta ni revelar res d'ells als altres encara que els forcin fins a la mort. [142] A més d'això, jura que no transmetrà a ningú els dogmes de manera diferent de com ell els ha rebuts, que s'estarà del bandidatge[93] i custodiarà amb la mateixa cura tant els llibres de la comunitat com els noms dels àngels. Amb tals juraments s'asseguren la fidelitat dels qui hi ingressen.

8, 8 [143] Els que enxampen cometent faltes greus els expulsen de l'orde. Qui n'és exclòs sovint té una fi desgraciada perquè, lligat pels juraments i els costums, no pot participar del menjar entre els altres i, a còpia de menjar herbes, el seu cos acaba consumit per la gana i mor. [144] Per això, compadits de molts que fan el seu darrer badall, els readmeten perquè consideren que pels seus crims ja n'hi ha hagut prou amb aquesta tortura gairebé fins a la mort.

8, 9 [145] En les seves resolucions són molt precisos i justos: quan celebren judici no se'n reuneixen menys de cent, i el que determinen és inamovible. Entre ells compta amb la més gran veneració, després de Déu, el nom del legislador[94] i, si algú blasfema contra ell, el castiguen amb la mort. [146] Els agrada obeir els més grans i la majoria: si n'hi ha deu que celebren conjuntament una sessió, ningú no parlaria a contracor dels nou restants. [147] Se'n guarden bé prou, d'escopir enmig dels altres o a la dreta i, els dissabtes, de dedicar-se al treball, els qui més entre tots els jueus. No sols es preparen[95] el menjar la vigília per no encendre foc aquell dia,[96] sinó que no gosen moure cap objecte ni anar de ventre. [148] Els altres dies fan un clotet d'un peu de fondària amb una pala

93. Sorprèn aquesta indicació després de la prohibició del robatori, que s'acaba d'esmentar. Cal pensar que el mot tenia sentit polític –la revolta contra els romans–, però sabem que alguns essenis van participar en la guerra contra Roma (§§ 152, 567; III 11).

94. Moisès.

95. El divendres era anomenat «el dia de la preparació»: «El dissabte, l'endemà del dia de la preparació» (Mt XXVII 62).

96. No encendre foc és una norma bíblica antiga (Ex XXXV 3).

οὗτον γάρ ἐστιν τὸ διδόμενον ὑπ' αὐτῶν ἀξινίδιον τοῖς νεοσυστάτοις, καὶ περικαλύψαντες θοιμάτιον, ὡς μὴ τὰς αὐγὰς ὑβρίζοιεν τοῦ θεοῦ, θακεύουσιν εἰς αὐτόν. [149] ἔπειτα τὴν ἀνορυχθεῖσαν γῆν ἐφέλκουσιν εἰς τὸν βόθρον· καὶ τοῦτο ποιοῦσι τοὺς ἐρημοτέρους τόπους ἐκλεγόμενοι. καίπερ δὴ φυσικῆς οὔσης τῆς τῶν λυμάτων ἐκκρίσεως ἀπολούεσθαι μετ' αὐτὴν καθάπερ μεμιασμένοις ἔθιμον.

8, 10 [150] Διῄρηνται δὲ κατὰ χρόνον τῆς ἀσκήσεως εἰς μοίρας τέσσαρας, καὶ τοσοῦτον οἱ μεταγενέστεροι τῶν προγενεστέρων ἐλαττοῦνται, ὥστ' εἰ ψαύσειαν αὐτῶν, ἐκείνους ἀπολούεσθαι καθάπερ ἀλλοφύλῳ συμφυρέντας. [151] καὶ μακρόβιοι μέν, ὡς τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ ἑκατὸν παρατείνειν ἔτη, διὰ τὴν ἁπλότητα τῆς διαίτης ἔμοιγε δοκεῖν καὶ τὴν εὐταξίαν, καταφρονηταὶ δὲ τῶν δεινῶν, καὶ τὰς μὲν ἀλγηδόνας νικῶντες τοῖς φρονήμασιν, τὸν δὲ θάνατον, εἰ μετ' εὐκλείας προσίοι, νομίζοντες ἀθανασίας ἀμείνονα. [152] διήλεγξεν δὲ αὐτῶν ἐν ἅπασιν τὰς ψυχὰς ὁ πρὸς Ῥωμαίους πόλεμος, ἐν ᾧ στρεβλούμενοί τε καὶ λυγιζόμενοι καιόμενοί τε καὶ κλώμενοι καὶ διὰ πάντων ὁδεύοντες τῶν βασανιστηρίων ὀργάνων, ἵν' ἢ βλασφημήσωσιν τὸν νομοθέτην ἢ φάγωσίν τι τῶν ἀσυνήθων, οὐδέτερον ὑπέμειναν παθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ κολακεῦσαί ποτε τοὺς αἰκιζομένους ἢ δακρῦσαι. [153] μειδιῶντες δὲ ἐν ταῖς ἀλγηδόσιν καὶ κατειρωνευόμενοι τῶν τὰς βασάνους προσφερόντων εὔθυμοι τὰς ψυχὰς ἠφίεσαν ὡς πάλιν κομιούμενοι.

8, 11 [154] Καὶ γὰρ ἔρρωται παρ' αὐτοῖς ἥδε ἡ δόξα, φθαρτὰ μὲν εἶναι τὰ σώματα καὶ τὴν ὕλην οὐ μόνιμον αὐτῶν, τὰς δὲ ψυχὰς ἀθανάτους ἀεὶ διαμένειν, καὶ συμπλέκεσθαι μὲν ἐκ τοῦ λεπτοτάτου φοιτώσας αἰθέρος ὥσπερ εἱρκταῖς τοῖς σώμασιν

5 δὴ *LVRC* : οὖν *M* : δὲ cod. Coislinianus 228 : om. *PA* : et nempe cum *Lat* ‖ 15 προσίοι *LVRC* : πρόσεισι *PAM*

com és ara la destraleta que donen als novicis i, cobrint-se amb el mantell per no ofendre la mirada de Déu, s'hi ajupen. [149] Després tiren la terra excavada al forat. Fan això escollint els llocs més solitaris.[97] Encara que sigui una cosa natural, l'evacuació d'excrements, en acabat tenen costum de rentar-se com si s'haguessin embrutat.

8, 10 [150] Es divideixen, segons el temps que fa que practiquen, en quatre classes,[98] i els qui s'han convertit més tard són tan inferiors als veterans que, si els tocaven, aquests es renten com si s'haguessin empastifat amb un estranger. [151] Viuen molts anys, fins al punt que la majoria sobrepassen els cent, gràcies a un règim simple, em sembla a mi, i ben ordenat; menyspreen el perill, vencen el dolor amb l'enteniment i, pel que fa a la mort, si arriba amb glòria, la consideren millor que la immortalitat. [152] El seu esperit fou sotmès a proves de tota mena per la guerra contra els romans, en què els van cargolar i doblegar, els van cremar i fracturar els membres, i foren passats per tots els instruments de suplici a fi que blasfemessin el legislador o mengessin quelcom desacostumat; ells no acceptaren sotmetre's a cap de les dues coses ni afalagar els seus torturadors ni plorar. [153] Somrient entre els dolors i burlant-se dels qui els infligien suplicis lliuraven joiosos l'ànima, que tornarien a recuperar.

8, 11 [154] Ha pres força entre ells aquesta creença: que, mentre que els cossos són corruptibles i la seva matèria no és perdurable, les ànimes romanen sempre immortals i que, anant i tornant des de l'èter més lleuger, queden embolicades entre els cossos com si fossin presons, i un encanteri natural

97. Aquests detalls higiènics no són peculiars dels essenis, atès que provenen de la Bíblia: «Tingues fora del campament un indret per a fer-hi les teves necessitats. Porta una paleta en el teu equip. Quan surtis a fer les teves necessitats, obre un clot i després cobreix amb terra els excrements» (Dt XXIII 13-14).

98. La primera i inferior és la descrita en el § 137; les dues següents eren les dels qui passaven uns altres dos anys de prova (§ 138); i la quarta és la dels inscrits en la fraternitat després d'haver fet els «terribles juraments» de què es parla en els §§ 139ss.

ἴυγγί τινι φυσικῇ κατασπωμένας, [155] ἐπειδὰν δὲ ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἷα δὴ μακρᾶς δουλείας ἀπηλλαγμένας τότε χαίρειν καὶ μετεώρους φέρεσθαι. καὶ ταῖς μὲν ἀγαθαῖς ὁμοδοξοῦντες παισὶν Ἑλλήνων ἀποφαίνονται τὴν ὑπὲρ ὠκεανὸν δίαιταν ἀποκεῖσθαι καὶ χῶρον οὔτε ὄμβροις οὔτε νιφετοῖς οὔτε καύμασι βαρυνόμενον, ἀλλ' ὃν ἐξ ὠκεανοῦ πραὺς ἀεὶ ζέφυρος ἐπιπνέων ἀναψύχει· ταῖς δὲ φαύλαις ζοφώδη καὶ χειμέριον ἀφορίζονται μυχὸν γέμοντα τιμωριῶν ἀδιαλείπτων. [156] δοκοῦσι δέ μοι κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν Ἕλληνες τοῖς τε ἀνδρείοις αὐτῶν, οὓς ἥρωας καὶ ἡμιθέους καλοῦσιν, τὰς μακάρων νήσους ἀνατεθεικέναι, ταῖς δὲ τῶν πονηρῶν ψυχαῖς καθ' ᾅδου τὸν ἀσεβῶν χῶρον, ἔνθα καὶ κολαζομένους τινὰς μυθολογοῦσιν, Σισύφους καὶ Ταντάλους Ἰξίονάς τε καὶ Τιτυούς, πρῶτον μὲν ἀιδίους ὑφιστάμενοι τὰς ψυχάς, ἔπειτα εἰς προτροπὴν ἀρετῆς καὶ κακίας ἀποτροπήν. [157] τούς τε γὰρ ἀγαθοὺς γίνεσθαι κατὰ τὸν βίον ἀμείνους ἐλπίδι τιμῆς καὶ μετὰ τὴν τελευτήν, τῶν τε κακῶν ἐμποδίζεσθαι τὰς ὁρμὰς δέει προσδοκώντων, εἰ καὶ λάθοιεν ἐν τῷ ζῆν, μετὰ τὴν διάλυσιν ἀθάνατον τιμωρίαν ὑφέξειν. [158] ταῦτα μὲν οὖν Ἐσσηνοὶ περὶ ψυχῆς θεολογοῦσιν ἄφυκτον δέλεαρ τοῖς ἅπαξ γευσαμένοις τῆς σοφίας αὐτῶν καθιέντες.

8, 12 [159] Εἰσὶν δ' ἐν αὐτοῖς οἳ καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκειν ὑπισχνοῦνται, βίβλοις ἱεραῖς καὶ διαφόροις ἁγνείαις καὶ προφητῶν ἀποφθέγμασιν ἐμπαιδοτριβούμενοι· σπάνιον δ' εἴ ποτε ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν ἀστοχοῦσιν.

8, 13 [160] Ἔστιν δὲ καὶ ἕτερον Ἐσσηνῶν τάγμα, δίαιταν μὲν καὶ ἔθη καὶ νόμμα τοῖς ἄλλοις ὁμοφρονοῦν, διεστὼς δὲ τῇ κατὰ γάμον δόξῃ· μέγιστον γὰρ ἀποκόπτειν οἴονται τοῦ βίου μέρος, τὴν διαδοχήν, τοὺς μὴ γαμοῦντας, μᾶλλον δέ, εἰ πάντες τὸ αὐτὸ φρονήσειαν, ἐκλιπεῖν ἂν τὸ γένος τάχιστα. [161] δοκιμάζοντες

les arrossega per avall;[99] [155] però quan es desfan dels lligams de la carn, com alliberades d'un llarg esclavatge, alesho-res s'alegren i són dutes a dalt del cel. Manifesten que les ànimes bones, d'acord amb els fills dels grecs, fan vida més enllà de l'oceà, i que la regió no pateix ni pluges ni neus ni calorades, sinó que sempre la refresca un zèfir suau que bufa des de l'oceà; les dolentes, en canvi, en un avenc fosc i gelat, ple de penes sense pausa. [156] Em sembla que els grecs, amb la mateixa idea, assignen als valents, que anomenen herois i semidéus, les illes dels benaurats, i a les ànimes dels covards el lloc que tenen els impius a baix a l'Hades, on els mites parlen d'alguns condemnats: Sísif, Tàntal, Ixíon i Tici. Primer sostenen que les ànimes són eternes, després les exhorten a la virtut i les aparten del vici; [157] els bons esdevenen millors en vida per l'esperança d'un premi també després de la mort, i les intencions dels malvats es veuen obstaculitzades per la por de patir, encara que no els enxampin durant la seva existència, un càstig etern després de la mort. [158] Aquesta, doncs, és la teologia dels essenis sobre l'ànima, un esquer irresistible per a qui hagi tastat, mal que sigui un sol cop, la saviesa que ells destil·len.

8, 12 [159] Hi ha entre ells els qui també asseguren preveure el futur[100] perquè de petits s'han exercitat amb els llibres sagrats, els diferents rituals de purificació i les sentències dels profetes. Rarament s'equivoquen en les prediccions.

8, 13 [160] Hi ha un altre orde d'essenis que per règim de vida, normes i costums estan d'acord amb els altres, però que se n'han distanciat per la seva opinió sobre el matrimoni.[101] Creuen que la part més important de la vida, la reproducció, és estroncada pels qui no es casen; és més, si tothom pensés així, desapareixeria el gènere humà ràpidament. [161] Tanmateix,

99. L'antropologia essènia, tal com la descriu Josep, presenta notables influxos del pensament pitagòric i platònic.

100. Josep parla en diverses ocasions de persones –essènies i no essènies– dotades del do de la profecia: *Bell.* I 69, 78; II 113, 159; *Ant.* XV 373; ell mateix assegura que posseeix aquest do: *Bell.* III 351-353, 400ss.

101. Cf. §§ 120-121.

μέντοι τριετίᾳ τὰς γαμετάς, ἐπειδὰν τρὶς καθαρθῶσιν εἰς πεῖραν τοῦ δύνασθαι τίκτειν, οὕτως ἄγονται. ταῖς δ' ἐγκύμοσιν οὐχ ὁμιλοῦσιν, ἐνδεικνύμενοι τὸ μὴ δι' ἡδονὴν ἀλλὰ τέκνων χρείαν γαμεῖν. λουτρὰ δὲ ταῖς γυναιξὶν ἀμπεχομέναις ἐνδύματα, καθάπερ τοῖς ἀνδράσιν ἐν περιζώματι. τοιαῦτα μὲν ἔθη τοῦδε τοῦ τάγματος.

8, 14 [162] Δύο δὲ τῶν προτέρων Φαρισαῖοι μὲν οἱ μετὰ ἀκριβείας δοκοῦντες ἐξηγεῖσθαι τὰ νόμιμα καὶ τὴν πρώτην ἀπάγοντες αἵρεσιν εἱμαρμένῃ τε καὶ θεῷ προσάπτουσι πάντα, [163] καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια καὶ μὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις κεῖσθαι, βοηθεῖν δὲ εἰς ἕκαστον καὶ τὴν εἱμαρμένην· ψυχήν τε πᾶσαν μὲν ἄφθαρτον, μεταβαίνειν δὲ εἰς ἕτερον σῶμα τὴν τῶν ἀγαθῶν μόνην, τὰς δὲ τῶν φαύλων ἀιδίῳ τιμωρίᾳ κολάζεσθαι. [164] Σαδδουκαῖοι δέ, τὸ δεύτερον τάγμα, τὴν μὲν εἱμαρμένην παντάπασιν ἀναιροῦσιν καὶ τὸν θεὸν ἔξω τοῦ δρᾶν τι κακὸν ἢ ἐφορᾶν τίθενται· [165] φασὶν δ' ἐπ' ἀνθρώπων ἐκλογῇ τό τε καλὸν καὶ τὸ κακὸν προκεῖσθαι καὶ κατὰ γνώμην ἑκάστου τούτων ἑκατέρῳ προσιέναι. ψυχῆς τε τὴν διαμονὴν καὶ τὰς καθ' ᾅδου τιμωρίας καὶ τιμὰς ἀναιροῦσιν. [166] καὶ Φαρισαῖοι μὲν φιλάλληλοί τε καὶ τὴν εἰς τὸ κοινὸν ὁμόνοιαν ἀσκοῦντες, Σαδδουκαίων δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλους τὸ ἦθος ἀγριώτερον αἵ τε ἐπιμιξίαι πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀπη-

18 ἑκατέρῳ *PAMLRC* : ἑκατέρων *V* : ἑκάτερον He

durant tres anys posen a prova les esposes: quan han estat purificades tres cops per a l'experiència del part, aleshores s'hi casen. No tenen tracte amb les prenyades, volent demostrar que s'hi casen no pel plaer sinó per necessitat de fills. Pel que fa als banys, les dones es posen uns vestits com el que els homes es posen a la cintura.

8, 14 [162] Dels dos primers grups,[102] els fariseus sembla que interpretin amb exactitud les normes, constitueixen la principal secta i ho atribueixen tot al destí[103] i a Déu; [163] obrar de manera justa o no depèn sobretot dels homes, però hi ajuda en cada cas el destí: l'ànima és tota ella incorruptible tot i que només la dels bons passa a un altre cos, mentre que la dels dolents és castigada amb penes eternes.[104] [164] Els saduceus, en canvi, que formen el segon orde, han eliminat completament el destí i exclouen Déu de fer res dolent o de veure-ho. [165] Diuen que tant el bé com el mal depenen de l'elecció dels homes i que, segons el coneixement de cadascú, s'encaminen cap a l'un o cap a l'altre. Descarten tant la pervivència de l'ànima com els càstigs i els premis a l'Hades.[105] [166] Els fariseus s'estimen els uns als altres i practiquen la concòrdia en la comunitat; els saduceus acostumen a ser més aviat esquerps entre ells i, en les relacions tant

102. Esmentats en el § 119.

103. Cal entendre que Josep, que s'adreça a lectors no jueus, empra el concepte *destí* per a designar la Providència.

104. Cf. *Bell.* I 650; III 374 sobre les idees dels fariseus per a després de la mort.

105. Les idees dels saduceus sobre aquest punt queden molt ben resumides en les afirmacions que trobem en l'Evangeli segons Mateu: «Aquell dia, uns saduceus l'anaren a trobar. Els saduceus neguen que hi hagi resurrecció; per això li van plantejar aquesta dificultat» (XXII 23), i en els Fets dels Apòstols: «Llavors Pau, sabent que allí una part eren saduceus i una altra fariseus, va cridar enmig del Sanedrí: "Germans, jo sóc fariseu i fill de fariseus, i l'esperança en la resurrecció dels morts és el motiu pel qual ara em jutgen." Tan bon punt hagué dit això, es va originar un conflicte entre els fariseus i els saduceus, i l'assemblea es dividí. En efecte, els saduceus no accepten que hi hagi resurrecció, ni àngels, ni esperits, mentre que els fariseus creuen en totes tres coses» (XXIII 6-8).

νεῖς ὡς πρὸς ἀλλοτρίους. τοιαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίοις φιλοσοφούντων εἶχον εἰπεῖν.

9, 1 [167] Τῆς Ἀρχελάου δ' ἐθναρχίας μεταπεσούσης εἰς ἐπαρχίαν οἱ λοιποί, Φίλιππος καὶ Ἡρώδης ὁ κληθεὶς Ἀντίπας, διῴκουν τὰς ἑαυτῶν τετραρχίας· Σαλώμη γὰρ τελευτῶσα Ἰουλίᾳ τῇ τοῦ Σεβαστοῦ γυναικὶ τήν τε αὐτῆς τοπαρχίαν καὶ Ἰάμνειαν καὶ τοὺς ἐν Φασαηλίδι φοινικῶνας κατέλιπεν. [168] μεταβάσης δὲ εἰς Τιβέριον τὸν Ἰουλίας υἱὸν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας μετὰ τὴν Αὐγούστου τελευτήν, ἀφηγησαμένου τῶν πραγμάτων ἔτεσιν ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα πρὸς δὲ μησὶν ἓξ καὶ ἡμέραις δύο, διαμείναντες ἐν ταῖς τετραρχίαις ὅ τε Ἡρώδης καὶ ὁ Φίλιππος, ὁ μὲν πρὸς ταῖς τοῦ Ἰορδάνου πηγαῖς ἐν Πανεάδι πόλιν κτίζει Καισάρειαν κἀν τῇ κάτω Γαυλανιτικῇ Ἰουλιάδα, Ἡρώδης δ' ἐν μὲν τῇ Γαλιλαίᾳ Τιβεριάδα, ἐν δὲ τῇ Περαίᾳ φερώνυμον Ἰουλίας.

9, 2 [169] Πεμφθεὶς δὲ εἰς Ἰουδαίαν ἐπίτροπος ὑπὸ Τιβερίου Πιλᾶτος νύκτωρ κεκαλυμμένας εἰς Ἱεροσόλυμα παρεισκομίζει

17 παρεισκομίζει *LVRC* : εἰσκομίζει *PAM* : intulit *Lat*

amb els seus semblants com amb els altres, són malcarats.[106] Això era el que havia de dir sobre els corrents de pensament jueus.

9, 1 [167] Quan l'etnarquia d'Arquelau fou reduïda a província, la resta, Filip i Herodes anomenat Antipas, continuaven administrant les seves tetrarquies. En morir, Salomé havia deixat a Júlia,[107] l'esposa d'August, la seva toparquia, Jamnia i els palmerars de Fasaelida.[108] [168] Passat el poder imperial a mans de Tiberi, el fill de Júlia, després de la mort d'August, que havia dirigit l'Estat durant cinquanta-set anys, sis mesos i dos dies,[109] mantingueren els seus càrrecs tant Herodes com Filip, que fundà la ciutat de Cesarea[110] prop de les fonts del Jordà, a Panèada,[111] i la de Julíada a la Gaulanítida Inferior;[112] Herodes fundà Tiberíada[113] a Galilea, i a Perea una ciutat que portava el nom de Júlia.[114]

9, 2 [169] Enviat per Tiberi a Judea com a governador, Pilat[115] féu introduir a Jerusalem, de nit i cobertes, unes efígies

106. Josep presenta els saduceus com a aristòcrates altius.
107. Sobre Júlia, cf. *Bell.* I 566.
108. Salomé, segons *Ant.* XVIII 31, morí en temps del segon procurador romà Marc Ambivi (9-12 dC). Sobre les seves propietats, vegeu el § 98.
109. Josep compta que entre la mort de Juli Cèsar (el 15 de març del 44 aC) i la d'August (el 19 d'agost del 14 dC) han passat 57 anys, 5 mesos i 4 dies. Aquí hi ha un petit desajustament (un mes de més i dos dies de menys). Sembla que en els manuscrits es devia produir alguna confusió en les lletres que representaven xifres.
110. Fou coneguda com a Cesarea de Filip, en honor del fundador (vegeu Mt XVI 13) i per a distingir-la de la Cesarea de Mar (*Bell.* I 408ss.).
111. Anomenada així per raó del santuari hel·lenístic dedicat a Pan que hi fou construït.
112. Situada a la riba septentrional del llac de Genesaret, una mica més al nord de la desembocadura del Jordà en el llac, a l'orient del riu. Rep el nom en honor de la filla d'August (sobre aquesta cf. § 25).
113. Ciutat fundada de nou en honor del seu protector Tiberi.
114. Cf. § 59. Rep el nom de la dona d'August.
115. Els procuradors romans van ser Coponi (6-9 dC), esmentat en el § 117; Marc Ambivi (9-12 dC), Anni Rufus (12-15 dC), Valeri Grat (15-26 dC), que va ser el primer nomenat per l'emperador Tiberi, i Ponç Pilat (26-36 dC).